

UMEÅ UNIVERSITET

Utbildningsdepartementet

u.remissvar@regeringskansliet.se kopia: ulrika.palm@regeringskansliet.se

Ert dnr: U2024/01380

Yttrande över Förslag om ett nationellt professionsprogram

Utbildningsdepartementet har till Umeå universitet inkommit med en remiss innehållande *förslag om ett nationellt professionsprogram*. Lärarhögskolan har fått i uppdrag att besvara remissen. Rektor har fastställt yttrandet.

I beredningen av yttrandet har Lärarhögskolans medverkande institutioner samt programråd inbjudits att lämna synpunkter på remissen. Nio remissinstanser har inkommit med synpunkter.

Inledning

Umeå universitet ser som helhet positivt på införandet av ett nationellt professionsprogram då både lärare och rektorer behöver en kontinuerlig möjlighet till kompetensutveckling och tydliga karriärvägar. Vidare ställer sig universitetet bakom att lärares, forskollärares och rektorers kompetensutveckling är viktig och att den ska utgå från barnens och elevernas behov. Däremot har lärosätet ett antal frågor som skulle behöva redas ut, men också synpunkter på sådant som framstår som ofullständigt.

I syfte att underlätta läsningen används begreppet lärare i texten, vilket inkluderar forskollärare.

Synpunkter

Generella synpunkter

Inledningsvis vill Umeå universitet framhålla det positiva med att universitet och högskolor föreslås ge kurser inom ramen för professionsprogrammet. Denna del av förslaget underlättar dels för kvalitetssäkring av kurser, dels stärker den programmets legitimitet. Däremot ser lärosätet ett behov av ett förtydligande kring hur initiativ och beslutsmandat mellan huvudman, universitet och skolmyndigheter ska hanteras och fördelas.

Vidare finns en problematik med att förslaget inte anger vilka kurser, nätverk, kollegialt lärande och andra aktiviteter som förväntas ingå i professionsprogrammet. För att lärosätena ska kunna planera och organisera för en uppstart av programmet är det viktigt att ramarna och beslutsmandaten är tydliga och förankrade. Inte minst med tanke på att bestämmelserna för professionsprogrammet ska träda i kraft den 1 september 2025. Mot den bakgrunden efterfrågar universitetet information om vad lärosätena förväntas vara klara med tills dess.

Tidplanen för landets lärosäten är orealistisk då den ger lärosätena mindre än ett år att planera för implementeringen. Förslaget ger lite eller ingen information om förutsättningar och eventuell resurstilldelning i samband med implementering av programmet, vilket ställer till problem. Exempel på frågor som lärosätena behöver hantera framgent är: Hur sker en eventuell upphandling av kurser? Måste samtliga kurser inom respektive nivå vara huvudområdesmärkta för att vara meriterande? Kommer studenterna att kunna läsa kurser vid olika lärosäten, i så fall hur säkerställs progression i kurser/huvudområden? Vilken roll och ansvar tilldelas lärosätena i urvalet av områden och ämnen som ska ingå i programmet?

En annan fråga som behöver klargöras rör huvudområden. Umeå universitet ställer sig visserligen bakom bedömningen att det av föreskrifter eller andra bestämmelser ska framgå vilka huvudområden som ska räknas som meriterande. Men samtidigt är det viktigt att beakta att huvudområden kan ha

UMEÅ UNIVERSITET

samma innehåll men att benämningarna av dem kan skilja sig åt mellan landets lärosäten. Exempelvis har Umeå universitet ett brett kursutbud inom *pedagogisk yrkesverksamhet* vilket vid andra lärosäten benämns *pedagogiskt arbete*, trots att innehållet är identiskt. I sådana fall kommer kurser vid ett lärosäte att räknas som meriterande medan en motsvarande kurs vid ett annat inte kan ingå, trots att innehållet i de två kurserna är identiskt. Det blir därför angeläget att alla huvudområden som bedöms ha relevans för professionsprogrammet räknas in i de kommande föreskrifterna. Annars riskerar professionsprogrammets legitimitet att urholkas, som vi ser det.

Förslaget ger inga tydliga incitament om vilka fördelar lärares och rektorers deltagande i professionsprogrammet ger. Umeå universitet uppfattar att incitamenten för studier till stor del kommer att avgöra målgrupp och söktryck till utbildningen. Av förslaget framgår förvisso att avsikten är att ge lärare och rektorer möjlighet att göra karriär, men incitamenten för vidare studier är oklara. Lärosätet ställer sig också frågande till förslaget om att rektorer ska undantas från de meriteringsnivåer som återfinns i lärarnas professionsprogram. Här ser lärosätet ett behov av en vidare utredning av hur professionsprogrammet ska kunna bidra till rektorers karriärutveckling, utöver till deras eget lärande.

Inte heller sägs något om hur det nationella professionsprogrammet förhåller sig till förstelärarreformen. Grimms (2023) avhandling visar att utformningen av ett ledarskap för förstelärare begränsas när deras funktion och kompetens glöms bort.¹ Därtill pekar avhandlingen på att förstelärares legitimitet ifrågasätts när olika normer avvisar behovet av ledarskap för en förbättrad undervisning. Förslaget väcker därför en hel del frågor om vilken funktion lärare som meriterat sig genom det nationella professionsprogrammet kommer att få i skolans vardagspraktik, i vilken förstelärare redan är en del av.

Synpunkter som rör professionsprogrammet för lärare

Förslaget om att lärares medverkan i praktikinära forskningsprojekt ska vara meriterande är i grunden bra. Däremot är det otydligt vilka kriterier som ska uppfyllas för att högskolepoängen ska kunna tillgodoräknas.

Av förslaget framgår att ett syfte är att ge fler lärare behörighet till forskarstudier, vilket behöver problematiseras. Redan idag är många lärare behöriga till forskarstudier via sin befintliga lärarutbildning. Att dessa lärare skulle läsa de kurser som krävs för meriteringsnivå 1 och 2 för att kunna påbörja en forskarutbildning verkar därmed inte sannolikt.

Synpunkter som rör rektorer

Det finns problem att utforma ett professionsprogram som riktar sig till lärare medan ett annat är formulerat för rektorer. Detta problem visar sig genom att de arbetsuppgifter en arbetslagsledare/lärare/förstelärare utför varierar mellan skolor och skolhuvudmän. De arbetsuppgifter som en biträdande rektor ansvarar för hos en skolhuvudman, kan en förstelärare ansvara för hos en annan. Detta faktum bör därför betraktas i ljuset av att det finns gemensamma kunskaper och kompetenser som *både* lärare och rektorer behöver utveckla. Umeå universitet föreslår härmed en alternativ lösning som gör det möjligt för rektorer och lärare att samläsa vissa kurser. Mervärdet i en sådan lösning är bland annat att de båda professionerna kan bidra till varandras lärande och utveckling av kvalitet i undervisningen.

Samläsning av kurser skulle exempelvis kunna gälla kursen *Vidareutveckling och analys av kvalitet i undervisningen* (VAK). Lärosätet anser att VAK bör vara obligatorisk även för rektorer inom ramen för professionsprogrammet.² Av 2 kap. 9 § skollagen (2010:800) framgår bland annat följande om rektorers uppdrag och ansvar: *Det pedagogiska arbetet vid en förskole- eller skolenhet ska ledas och samordnas av en rektor. Rektorn ska särskilt verka för att utbildningen utvecklas.* Den formuleringen visar vikten av att rikta en kurs med det innehållet även till rektorer. I framtagandet av kriterier för nuvarande VAK är det för övrigt viktigt att det finns representation från

¹ Frida Grimm, *Ledarskap för lärares lärande. Förstelärare som lärarledare*. (Avhandling för doktorsexamen, Umeå universitet, 2023).

² Ett alternativ är att skapa en motsvarande obligatorisk kurs för rektorer. Kärnan i kursens innehåll skulle då vara undervisningskvalitet.

UMEÅ UNIVERSITET

rektorsprogrammet för att tydligare bygga en bro mellan lärare och rektorers arbete med kvalitet i undervisningen.

Vidare framkommer det på sidan 53 i förslaget att *huvudmannen bör skapa möjligheter för lärare och förskollärare att delta i kollegialt lärande inom ramarna för en professionell lärandegemenskap*. Som aktör inom det nationella rektorsprogrammet har Umeå universitet identifierat att lärandegemenskaper är en framgångsfaktor för rektorers lärande och anser därför att den professionella lärandegemenskapen inom professionsprogrammet bör omfatta även den yrkeskategorin.

Vid införandet av ett nytt professionsprogram krävs ledning och styrning på alla nivåer i styrkedjan. I många år har det funnits ett samarbete mellan rektorsprogrammets utbildningschefer och Skolverket. Några av dessa träffar skulle med fördel kunna inkludera representanter för både skolhuvudmän och rektorer. På så vis skulle dessa träffar kunna bli ett forum för diskussion om både innehåll och fördelning. Det skulle också öppna upp för en närmare samverkan där Skolverket inte ensamt överprövar vad som ska ingå i programmet och inte.

Yttrandet har fastställts av rektor Hans Adolfsson efter föredragning av utbildningsledare Anna Tegström.